

վերանորոգելու համար, մեծ եռանդով են կատարում իրանց գործը և բարեօրում են ֆերմերների դրութիւնը: Անձ մասամբ կալուածական տուրքը փոքրացրած է քան իսկ երեսուն տոկոսով, իսկ երբեմն էնչիկով չափ և այդ պատճառով ֆերմերները սխեմներն խումբերով դիմել այդպիսի ազատամիտ պետական դատարանների օգնութեանը: Իրյանդական միութեան կալանաւորված առաջնորդները առաջարկեցին անուշադիր թոյնիկ այդ դատարանները և չօգտվել կալուածական նոր օրէքի բարեկենդիկ, բայց առաջարկութիւնը անուշադիր թոյնիկեաց ազգաբնակչութեան կողմից, քանի որ Գլադստոնի նշանակութեան դատարանները պարտաւատակութեան յայտնեցին կալուածատերերի իրաւունքները սահմանափակել յօդուտ աշխատող երկրագործ դասին: Գատարանների մի քանի վճիռներով յետոյ, որոնք ձեռնառու էին երկրագործ դասի համար, 47,000 իւրնգրադներէն աւելի տրվեցան ֆերմերների կողմից, որոնք ինչպէսզէն էին իրաւացի տուրք նշանակել: Նոր դատարանները ներկայումս մեծ հեղեղակութեան են փայտեւած և վերանորոգութիւնը նշանաւոր կերպով բարեօրոյն իրլանդական ֆերմերների դրութիւնը: Բայց այդ բոլոր դրական և անհեղքելի բարեփոխութեանը են գիտակցականութեանը, որ Իրլանդիայի առաջնախարգը գործիչներին և ազգասէրներին շատերը կալանաւորված են, որ վարչութեանը իրաւունք է տուած խանգարել բնակիչներին ընդհանուր իրաւունքները հասարակական հանգստութեան համար, որ մի գերեզնիկ օրէքի հետ գոյութիւն ունի և պոլիցիական կամայականութեանը, որի զօհները նմանողութեան և երկրագործական արժանի հերոսներ և մարտիկներ են համարվում: Նկուշեան Գերմանիայի մէջ, նոյնպէս և Իրլանդիայի մէջ շատ մարդիկ չեն կալանաւորված: Նորանց թիւը ընդամենը 324 է, բայց ստիպողական օրէքների այդ զօհները հոգեկան հանգստութեան չեն տալիս իրլանդական ժողովրդին և ստիպում են նրան մոռանալ Գլադստոնի ազատամիտ միտքագրութեան բարեբեր աշխատանքները Իրլանդիայի համար: Արդիմունքը և շարժումը ոչ թէ միայն չէ պակասում, այլ ընդհակառակը մեծ չափեր է ստանում Պաշտօնական տեղեկութիւնների համեմատ նոյնների ամեն կատարված են կալուածական 520 յանցանքների կալուածատերերը չեն կարողանում ապրել երկրի մէջ: Նրանց կարծես թէ պաշտպան են, չըպաշտպան են աներկայթ մանկայ թշնամիներով: Իրանդացիները իրանց առաջնորդներին համար վիճեցիկներ են լինում և նրանց վիճեց ուղղված է կալուածատերերի և նրանց պաշտպան իշխանութեան ներկայացուցիչների դէմ: Իրանք են ստիպողական օրէքների գործադրութեան հետևանքները Իրլանդիայի մէջ: Անդրկայի պետական մարդիկ ակամայի պէք են կրելու նոյն ձգնարութիւնը, որ յայտնեցին գերմանական պարլամենտի մէջ 1878 թուականի օրէքի հեղինակները:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՐԻՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պոլսի, 1 դեկտեմ. 1881

Ազգ. ժողովրդ խոնմ ընթացքը Պատրիարքի հրաժարականի ինչոյով մասին կը արդիւնքը կունենայ: Կառավարութիւնը կը քննարկէ թէ երբ ժողովը մը պայման յարաբեր կը վարձի, ըստ չնայող հակառակութեան ուրից ցոյց տալ անոր դէմ: Եւրաթի օր արդարութեան նախադարձիկը բաշտ (նոյն օր սխալմամբ Սաիդ ըստ գրած էին): Գրաւորած էր պատրիարքը այս ինչոյով մասին տեսակցութեան համար:—Ահա և ֆեմիլիայ արդարութեան նախադարձիկ խորհրդակներ նախադարձիկ են միայն կը ջանան հանդիպ պատրիարքը, որ

հրաժարականը ետ առնու: Ասիէ յայտնի է որ սխեման ալ հրաժարականը չընդունելու կամը ունի:—Պատրիարքը կը յայտարարէ նախադարձիկ թէ կառավարութիւնը քանի որ հայոց անհատարար պահանջումները չը գոհացնէ, ինքն կարգի չէ աղդէի առջև պատասխանատու մնալ: ձեռնարկ ըստ այն ժամանակ կը ջանայ ապացուցանել պատրիարքին թէ կառավարութիւնը որչափ որ կցցած է, աշխատել է հայոց փափանքները գոհացնել:—Այս նկատարութեան վրայ պատրիարքը քիչ մը զարդոյթ ցոյց կուտայ և քաղաքականութեան մը կը հասկնէ նախադարձիկ թէ զիրար խորեւել հարկ չը կան:—Այս տեսակցութիւնը երկու ժամէն աւելի կը տևէ: պատրիարքը հրաժարականը ետ առնելու ամենակին նշան մը ցոյց չը տար:—Այսօր վերստին տեսակցութեան մը տեղի կունենայ, որոյ մասին յաջորդ նամակները:

Ազգ. ժողովը դիմադրի ատենակցանքները, և վարչութիւնը, որ պատրիարքի հետ պիտի բանակցէ հրաժարականը ետ առնելու մասին, և որ ունեցած էին առաջին տեսակցութիւն մը, և պիտի չարոնակէին այդ բանակցութիւնները, առ այժմ քան մը չեն ընել, սպասելով, որ Բ. Գլադստոն պատրիարքը բանակցութիւնները ինչ արդիւնք պիտի ունենան:—Ոչինչ կարելի է այժմ հիշել հետևելութեան մը հանդէս թէ ինչ չորիկ ըլլայ վերջը, բայց հասանական է որ վերջը պատրիարքը հրաժարականը ետ առնէ, մէկ կողմէն աղքատ ընդհանուր փափաքը, միւս կողմէ, Գլադստոնի փափանքները անուշադ զնա պիտի հանդիպէ: Կառավարութիւնը կը նշմարէ, որ շատ աղէկ չըլլաւ այսպէս հայ ժողովուրդը թաղովիկ զօհով ձգել:

Բայց երբ արգարութեան նախադարձիկ պատրիարքն այսպէս թափանձանքներ կընէ, միւս կողմէ Վալաթի նախադարձիկն օրաքան, կծու ծառարակութեաններ կընէ, և ասոր պատճառը այն է կընեն որ չը կարծուի թէ Բ. Գլադստոն հայոց պատրիարքին հրաժարականը երկիւղի համար է, որ կը մերժէ: Զող չէ, ակարթութեան նշան մ'ալ այդ է:—Երբէ Վալաթիէ՝ հետևած տողերը կը հրատարակէր, որուն համար կըսէին թէ նոյն ժամ Սաիդ բաշտ առ բաշտ գրել տուած է:—Երբեք ինչ պործող մէջ միայն հայոց պատրիարքը հրաժարականի ինչոյով կայ, որ ամենուն բերին մէկ կը պարտի: Բայց խեղճեքներն համարող մարդկանց համար այս հակական ինչոյին ալ նշանակութիւն մը չունի: Անիկերիկ սխալմամբ մը և հակառակ ամենապարական սկզբանց արդի քաղաքականութեան, որպէս զիստ Վերլինի քաղաքները մէջ հայոց բնակած գաղտնիկները բառերը: Այս չարաք պատճառ երգող այս բառերուն հնորձին է, որ նեղութիւններ տեղի կունենան, որ մինչ հայերը լի պատաքանքներով ճանապարհի մը մէջ և հակառակ իրենց ձգնարիկ շարժող: Կողմնապատիր է և չարաքանքն այն քաղաքական կարեւորութիւնը, զոր կողմին ընծայել պատրիարքի հրաժարականին իրէ: հինգ հարկի պատրիարքներ ալ իրենց հրաժարականները տան, ետը ինչոյն ո և է նշանակութեան մը չունենալ:

Այս առաւտ քարձեպ Վալաթի՝ այս ոգով յօդուած մը կը հրատարակէ:

Ահա պատրիարքի ինչոյին ալ միժմանքի մէջն է, անոյն Վիլիկի խորհրդակնոր Բ. Գլադստոնի ընդունած պատուին նշանները կարծր կը կանեն և հրաժարականի մը պարտի նախադարձիկ, որ լաւ ուսովի մ'ալ կը պարզեն նախ տեսակցութեան զանձնէ:—Ամեն փշտ կետը Վիլիկի կաթիլ զիկային ինչոյին է: Մեք թերթիկին մին կը հարցուրէ թէ կաթիլիկները իր արժուր Կ. Պոլսի պիտի հաստատու և Վիլիկի փոխարինող մը պիտի թողու: Եթէ այս լաճովի, ահա կունենանք երկու հրաժարութիւն:—Նոյն թերթիկ կը հարցուրէ թաւ թէ անգլիական դիպլոմատները մեծ ուշադրութեանը հետաժող և այս Վիլիկի կաթիլիկական ինչոյին բառէ: Բութն առնել երկարօրէն բացատրած ետը Վալաթի՝ ընթերցող այն քաղաքական կարեւորութիւնը, զոր Անգլիոյ դիպլոմատները կը ջանան այս Վիլիկի կաթիլիկական ինչոյին, և այն անգլիականութիւնը զոր ձեռքի տակ կընծայէ կաթիլիկային:—Խիտ շատ հաւանական է որ կաթիլիկովը արդարեւ նեղութիւններ վրայ կը լինան, և որով աղդէն կը դիմադրէ:

Ազգ. ժողովը որ պիտի դուստրուէր այս չարքան պատրիարքական ինչոյին համար, չարքան մ'ալ ետ մնաց, որպէս զի բանակցութիւնը արդիւնք մը ունենան ու անիկ վերջը տեսնեն թէ ինչ պիտի ընեն:

Քանի որ այս պատրիարքական ինչոյին կայ, միւս հարցերը առ այժմ երկրորդական կարեւորու:

Թին մը ունեն, լեկտիւրիանց վիճակն, երեսուցէնայ ինչոյին, Կ. Պոլսի հայ գրական շարժումը ուշադրութիւն գրաւելու արժանի են, բայց այս պատրիարքական ինչոյին վերջնալու է, որպէս զի անոնց վրայ ալ պէտք եղած ուշադրութիւնը դարձուի:—Առ այժմ սա բանը թէ այս ձեռքան մը ալ գրական évenement պիտի ըլլայ: Հռոմբոյի Վիսկանի աշխարհագրաւ թարգմանութիւնը, զոր կընէ Խորեն Երրանցան և որ կը հրատարակուի Վասիլի մէջ—Իլիական աշխարհագրաւ, և տարգալական կարգանք, բայց պէտք եղածին առ աշխարհագրաւ, այդ ժամանակ աշխարհիկ բարբառը իր մեծ յաղթանակը տարած կըլլայ և ուրիշ կարեւոր գրքերու: Աշխարհագրաւ վերածուիլ շատ պարզ ինչոյին մը կըլլայ, ուստի կը սպաննէ որ Վիլիականի առաջին գրքը առարկի, որպէս զի բաշտարք կարծեն զատուութիւն մը ընէ: Խորեն Երրանցան միժմանք գիտարութեանց կը յաղթէ, և եթէ հայը Աստիկ թարգմանութիւնը չը լինել, արդարեւ շատ աւելի դիւրութեան պիտի կարենար թարգմանել, բայց այժմ կաշկանդուալ է:

Երբ մնէր մըր պաքան բարձրակիմ գրադմանց և տեսակցութեան մէջ յոնական հին պատմութեան գլուխ գործողը կուղեք մըր մէջ ընդհանրացնել, անդէն յայտնի ալ կարծես քաղաքական կարեւոր պատմութեան մը կուղեն կատարել և փոխադարձ մըր հին գրականութիւնը ծանոթացնել յոյն ժողովուրդին:—Նոյն. 30-ի յոնաց Սիլուրիան մէջ կարեւոր առնախօսութիւն մը տեղի ունեցաւ:

Երբ մնէր Սիլուրիան մէջ կարեւորութիւն ունի իրաւունք յոնաց մասուր քաղաքան համար և որպիսի միժմանք անուններ նորա արահին մէջ ատենաբանեցին. դեռ մի քանի որ առաջ թիւքերին նախկին արտաքին գործող նախարար մ'էր, Բաշտիկոյի ընդհանրացնել, որ հին կատնիստներ, երբեք միւս պ. Տըւ. Լեւոն ալ անդ իտեցաւ: Ի. երկէ Խորենից այդ բանի վրայէն պ. Բ. Բերանու երկու ժամ խօսեցաւ: Հայկական հին գրականութեան վրայ:—Ունեցողաց մէջ մի քանի հայեր և կալիկ, որք իրենց հնորակութիւնները մատուցին պատմաբանին:

Նոյն ինչոյին պ. Բերանու պիտի տեղէ առնեն ինչ թաւախօսութիւնը, և Սիլուրիան նախադարձիկ Վալաթիին հրաժարանը երկուստայող հրատարակուի մը, ուրիշ որ պիտի չարկանակ իւր դատաւարութիւնը Պ. նախադարձիկ ինչոյին հայցով, որ իրենք և աշխատակցին Սիլուրիան գիտական զարգացմանը զաղկիւնէն բանախօսութիւններ ընելով զանապա նիւթը վրայ: Բ. նախադարձիկ ինչոյին պ. Վերանցն որ այս խորհուրդի համեմատ ոչ շատ ուշ ընէ մի քանախօսութիւն հայ աղդէն աւելի ընդարձակօրէն յոնաց ծանոթացնել:

Արդարեւ միջնաբարական երկուքի, երբ յոյն ու հայը դիմար էր սխեմ ճանաչել ու յարգել: Երկու աղաքը երկուստայող պատրիարքները նախ զիմար դիմախօսեցին ու միժմարեցին, և իրենց ժողովուրդները ետեւ ինչ կընար մնալ:—Մինչ ցարդ զիմար կալիկներ, յոնական հայրենասիրութիւնը, որ մինչև հայրենասիրութեան աստիճանի կերթար անստանալի կը հայցէ, իսկ հայոց ստան ուրիշ ծաղիկ յոնաց համար: Օրեքը փոխակցան, հայեր հայկական ինչոյին մըր տեսնելուն և յոյնք այն ժամանակ սխեմն պատկառանք հայել մըր վրայ, անցը ալ փոխարձակեցին բարձրագինք, թէ ինչ բան է աղդի մեծութեան համար բարձրագ իրաւունքան:—Օրեքը յոնաց և հայոց բարեխառնութիւնները կը զարգանան: Բարձրական և անտեսակցական տեսակցանքով միժմայն օգտակար է այս զարգացումին: Թիւքերից մէջ այս երկու տարիքը երկէ համեմատեցին, Թիւքերի տեսարանին դիմական դրութիւնը իրենց անիւրուն մէջ կըրնան առնու: Այս երկու ժողովուրդը համեմատեցնելու ինչոյին գործութիւն մը կուտայ իրենց և ուրիշ կարեւորութիւն կընծայէ նոյնա Եւրոպայի առջև: Երբեք միժմար, ոչ միայն միջոցներ, այլ և աշխատանք և հայոց յոնաց և հայոց մէջ բարեխառնական կապերը ամրապնդին:—Երկուքը Եւրոպայի հին երկէ նոյնք ծանոթ աւելի համար հայն ուսուր հայերը իրարեւ զգուշ պատման, այն ստան նոյնք մնաց բարձր մըր անկախութեանը:—Այսօր ալ Հայրենիկ ուրիշ նամակ մը կը հրատարակէ: Եւրոպայից պարտուց նկատմանը Վալաթիէ՝ զեմ Կերան թէ մըր թերթերը կը սպաննէ որ Վալաթի մի քանի դիմադրութիւն:

Ներ ընէ, որպէս զի իրենք ալ սխեմն ժողովուրդի քաղաքիկ թէ Վեր յոնաց թէ ամեն հայ Աշխի պատմական խաղաղքին պէս չը պիտի հասնայ և նրան պէս օտար զաղապարներ և կարծիքներ անուշանէ:

Այս և անոնց նման յօդուածակները նախ պարտուր են ցոյց տալ թէ կրտսեանայ պարտուր ինչ բան, որպէսզ է թէ պատմական ինչ միջոցներ ձեռք պիտի առնու: որ այդ պարտուր չը դրանայ և թէ ինչ պիտի ըլլայ աղգին հակադրութիւնը: Իրաւունքան զանձուս միւս, եթէ 300,000 ռուբլիներն անոր ամբը կըցնէ:—Իսկ կրտսեանի վանքի տեսակ մը օգուտները, զոր կը հրատարակեն, նոր քան մը չեն ըսած, փան զի մնէ իսկ երկու տարիի չափ առաջ այդ վանքի ունեցնել, որպէսզ օգուտները բացատրած ենք Վալաթի ընթերցողաց: Բայց պարտուր ձեռքով մասին յայտնած ենք այն հանդուր մը ինչ որ ալ պարտ կըսենք, ինչ որ ալ մեղքը յաղաջ Արեւելեան Մատուլ ալ ըսած է:— Հոս տեղի պոլիցիականները պարտալ խաղաքու տեղ, միջոցներու վրայ թող խօսան:

Հայկակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԻՆ

—Վերանախան լրագիրները զարգան են Վիտի-հօրտուի և «Nord. Alg. Zeit.» լրագրի գործով: Այս լրագրի մէջ արդեն յայտնած էր, որ անհիշ են այն լուրերը, իրր թէ ֆինլանդի միջնադար Բիտուի պէտք է հրաժարական տայ: Զատական կողմերը աշխատան են համեմատութեան կայանիկ կենտրոնական կուսակցութեան և իշխան Բիտուի մէջ: Կատարական լրագիրները ներկայումս հայտնութեան են քարոզում: Եւրոպայ արդեն իսկ են առնում իրանց յարձակ մուշները կենտրոնական կուսակցութեան առաջնորդները վրայ և անկարկան են, որ այս կուսակցութիւնը կատարող աջօրեական կուսնան երկէ Վիտի-հօրտուի մի այլ անձնաւորութիւն փոխադրէ: Կենտրոնական կուսակցութիւնը ժողով կայացրէ, որին ներկայ էին բոլոր անդամները, և վանքը հաւատարմի մնալ Վիտի-հօրտուի առաջնորդութեան և չեմպիոնիկ իշխան Բիտուի խոստովանեցին: Մի քանի լրագիրները նկատում են, որ նշանաւոր աղգեցութիւնների չորսիկ զեմապարտութեան և անարաւանութիւնների վրէջ կը քանին: Վերանախան պարտուրի դրութիւնը չափազանց անորոշ է:—Աւտարական արտաքին գործերը միջնադար կան: Կանիկ պաշտօնական անձանց ընդունելութեան ժամանակ մի փոքրիկ ճառ արտասանել, որով գոյթանակ իր նախորդ հանդուրեւը Հայրենիկ գործնականութիւնը և միջնադարութեան մէջ ծառայող առհասարակ բոլոր ատենակցանքների արժանաւորութիւնները: Կան Կալիկիկ ճառի մէջ քաղաքական ունեւ չը կար:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԼԵԳՈՒՄԻՆ ԸՆԵՐԸՈՒՄԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 14 դեկտեմբեր: Կառավարական հաղորդութիւն: Տեղաբնակներ իր խումբի առաջնորդները և դիւանաւոր անուշանք յայտնի են: Նրանք միասնաբար հաւատարմութեան և մատամբ ցոյցատման պէտք է ենթարկուին: Կերպիւնները 25 մարդ են, որոնցից 23 մարդ խաղաղազէն հրամանով դեկտեմբերի 9-ից ենթարկուած են սեւտաթի առանձին բաժնի դատաւարական, դատական ներկայացուցիչների մասնակցութեան: Մնացած երկուսի վերաբերութեանը դեռ ևս քննութեան է կատարվում: Կերպիւնների 13-ին Սուրբ Խաչի կամուրջի մէջ (կամուրջի երկերից) կերպ ըստ տարածվեցան: Տրեքի հի մասին և դրանից միասնական 60 մարդ: Մի քանի աշակերտներ կան:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 14 դեկտեմբեր: Պետական բանիկ 5% տոմսերը առաջին շրջանի արժէ 93 ռ. 50 փ., երկրորդ 90 ռ. 50 փ., երրորդ 90 ռ. 75 փ., չորրորդ 90 ռ. 50 փ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսեր արժէ 224 ռ., երկրորդ 216 ռ., արեւելեան առաջին փոխառութեան տոմսեր արժէ 90 ռ. 25 փ., երկրորդ 90 ռ. 12 փ., երրորդ 90 ռ. 12 փ., ոսկի 7 ռ. 83 փ.: Բոլորայի արտաւարութիւնը թիւի է:

Խաղաղքի—հրատարակող ԳԻՐԻՓՈՐ ԱՐՏՈՐԻՆԻ